

Moscow – Warsaw. The policy of Poland, Muscovite State and cossack Ukraine at the stage of preparation of the Polish-Ukrainian agreement in 1658 was analyzed in the article. The attention was paid to the factors that prompted Chyhyryn and Warsaw to find a compromise that would give the opportunity to stop the continued opposition, the political struggle (especially in authority circles of Rich Pospolyta) around the issue of agreement with Ukraine, a vision of the future agreement and its key principles by Hetman's Ivan Vyhovsky government. Moreover the author outlines the impact of Moscow on the development of the then Ukrainian-Polish relations.

Key words: Hadiach agreement, Rich Pospolyta, Zaporozhian Host, Moscow state, «Ukrainian issue» negotiations.

Отримано: 24.04.2015 р.

УДК 94 (437.1/2): 328 «11/18»

Руслан Постоловський

ФОРМУВАННЯ ТРАДИЦІЙ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В ЧЕСЬКИХ ЗЕМЛЯХ

Руслан Постоловський. Формування традицій парламентаризму в чеських землях. У статті розглядаються чинники, які вплинули на формування сучасного чеського парламентаризму. Автор на основі аналізу чеської політичної історії XII–XIX ст. доходить висновку, що демократичним підґрунтям для формування традицій парламентаризму в Чеських землях стали парламентські способи боротьби в чеській політиці, участь в роботі Чеського провінційного сейму та формування інституту політичних виборів.

Ключові слова: парламентаризм, Чехія, сейм, конституція, вибори.

Руслан Постоловский. Формирование традиций парламентаризма в чешских землях. В статье рассматриваются факторы, которые повлияли на формирование современного чешского парламентаризма. Автор на основе анализа чешской политической истории XII–XIX вв. приходит к выводу, что демократическим основой для формирования традиций парламентаризма в Чешских землях стали парламентские способы борьбы в чешской политике, участие в работе Чешского провинциального сейма и формирования института политических выборов.

Ключевые слова: парламентаризм, Чехия, сейм, конституция, выборы.

Зародження сучасного парламентаризму в Чеських землях припадає на період власних початків чеської політики XIX ст. Тим не менше, не варто ігнорувати довгу і багату традицію чеських сеймів.

Насамперед визначимо, що, на думку польського історика С. Русоцького, протягом XII–XV ст. чітко окреслилась тенденція розвитку демократичних

устремлінь чеських народних мас, політичною формою яких безперечно став своєрідний чеський протопарламентаризм, який сформувався до початку XV ст. Слово «протопарламентаризм», на думку польського дослідника, краще охоплює широкий комплекс питань, пов'язаних з першопочатками тих інституцій, які протягом багатьох віків привели до формування властивих парламентарних інституцій¹.

Земельні сейми, які є попередниками сучасних представницьких зібрань, були частиною політичної системи Чехії, Моравії і Сілезії від XIII ст.

Тільки склад загальних зібрань, з якими зустрічаємось в Чехії від 80-х рр. XIV ст., виразно багатший на представників міст, нижчого рицарства і духовенства, дозволяє визначити їх як етапові зібрання. Подальший розвиток і кристалізація чеських станових зібрань наступили в специфічних неповторних умовах демократизації суспільства (підвищення і політична активізація міщанства і середнього рицарства, яка сприяла революційному гуситському рухові)².

Багатовікові традиції чеських сеймів були не тільки одним із символів безперервності чеської державності в кордонах Габсбурзької монархії, але й також важливим аргументом у конституційній боротьбі чеської політики у другій половині XIX ст., незважаючи на те, що фактичне значення сенатних сеймів XVII ст. постійно слабло в порівнянні з ростом потужності центральних органів влади монархії Габсбургів. Активність сеймів була незначною, а рівень участі в їх діяльності – низький. Слабка позиція земельних сеймів в політичній системі – не єдина різниця в порівнянні з пізнішим періодом формування конституціоналізму. Важливою характеристикою, яку необхідно пам'ятати, є той факт, що традиційні сейми були невиборними зібраннями, вони відображали станову організацію суспільства, члени сейму займали місця в основному на основі приналежності до роду³.

У доберезневий період, що передуює революційному 1848 р., у зв'язку з земельними сеймами можна знайти дві тенденції, які визначили наступний парламентський розвиток. У чеському земельному сеймі можна було спостерігати підвищену активність з появою так званої опозиції. Її політична програма мала опору в історично особливій позиції Чеського королівства. Вимоги шляхти були спрямовані насамперед проти влади королівських чиновників з метою підняти правове, а також і фінансове становище країни. Для чеських аристократів сейм був інструментом для просування свого політичного впливу в боротьбі проти віденського централізму. У ході дебатів щодо форми сейму також звучала думка розширити сейм представниками третього стану – міщанства, буржуазії, соціальний статус яких випливав із майбутнього майна або освіти. Соціально-економічний підйом цих осіб мав супроводжуватися частковою участю в політичній владі аналогічним чином, як це було в Західній Європі. Однак сміливі пропозиції щодо реформування сейму не були переведені до практичної площини, і представництво у сеймі більш широких верств суспільства вирішувалась тільки у подіях 1848 р.⁴.

Виборам в Австрії другої половини XIX ст. передувало чимало проектів

зміни політичної системи, з яких ціла низка стосувалась парламентаризму.

Прикметно, що в ході революції 1848–1849 рр. чеська політична еліта орієнтувалась на парламентські способи боротьби, що свідчило, зокрема, про її політичну зрілість⁵.

У липні 1848 р. в результаті виборів в Габсбурській монархії був сформований однопалатний законодавчий імперський сейм. Після нових жовтневих заворушень у Відні цей імперський сейм переїхав у Кромержіж.

У рамках проекту конституції, розробленої Кромержізьким сеймом, було сформульовано бачення імперського сейму, який мав складатися з двох палат: національної палати та палати земель. Національній палаті належало мати 360 депутатів – 80 міських та 280 сільських – вибраних прямо⁶.

Аналізуючи проект Кромержізької конституції, чеська дослідниця Кароліна Адамова дійшла висновку, що всі параграфи, які стосувалися прав людини, громадянських прав, їх гарантій, відповідали ідеям лібералізму – періоду сучасних принципів конституційних проектів і законів інших держав. Головною тут була думка рівних, справжніх прав громадян, які в собі містили і право на життя. В парламенті вже відчувалося і досить суттєво піднімалося питання ідеї чеського державного права⁷.

І хоча Кромержізький імперський сейм за допомогою військ був розігнаний 7.03.1849 р.⁸, саме він започаткував формування традицій парламентаризму не тільки в Чеських землях, але і в країнах середньої Європи. Про це наголошувалось на міжнародній конференції, присвяченій 150 річчю імперського сейму в Кромержіжі⁹.

Не зважаючи на мінімальні політичні результати, події 1848–1849 рр. мали велике значення для парламентської ідеї та формування модерної політичної культури. Принциповою у проекті Кромержізької конституції була ідея суверенітету народу. Конституція була заснована на ідеї громадянської рівності. Держава повинна була своїм жителям забезпечити основні громадянські свободи і право на приватну власність. Громадськість стала безпосереднім учасником і важливим чинником політичного життя. 1848–1849 рр. були боротьбою за громадську думку. Громадяни вперше випробували можливість обирати своїх представників. Виборці почали вчитися формувати свою думку у виборчій кампанії, до якої інтенсивно залучалася преса. Для депутатів цей парламентський досвід був першим досвідом участі в політичній владі і можливістю продемонструвати свої ораторські здібності у пленарних поєдинках¹⁰.

Незабаром знову настає хвиля неоабсолютизму, яка придушує перші па-ростки демократичного руху в Чеських землях.

Бахівський абсолютизм тримається 9 років, а після його падіння знову розпочинається чеський емансипаційний рух з новою силою.

Саме в Чехії розгорнулася найбільш вперта боротьба за національну емансипацію. Угода 1867 р. досить розчарувала чеських діячів. На їх думку, чеське державне право, яке включало земські установи Середньовіччя і раннього нового часу, було рівноцінним угорським привілеям, визнаним імператорською

владою. Чехи розглядали Грудневу конституцію, яка затвердила компроміс з Угорщиною, як недійсну, адже вона була прийнята без згоди Чехії. У наступні роки чехи перейшли до так званої політики відсутності: вибрані в парламент чеські депутати відмовлялися від будь-якої участі в політиці. Вони приїжджали тільки на засідання рейхстагу у Відень і тільки для того, щоб протестувати там проти неправової ситуації¹¹.

«Політика відсутності» привела у 1871 р. до очевидного успіху. Імператор змінив курс свого уряду, ліберали втратили владу, а консервативний уряд Гоченварта-Шеффле спробував за допомогою «фундаментальних статей» добитися компромісу з Чехією¹². Чеські діячі, обмануті в своїх надіях, реагували принциповим бойкотом австрійської держави, розширивши політику відсутності і на ландтаг¹³.

Тим часом пасивна резистенція чеських депутатів тривала 16 років. У стіни імперської ради вони повернулися аж у 1879 р.¹⁴

Проте поступово формувалась внутрішня опозиція політиці відсутності, котру вважали помилковою і багато старочеських діячів. Тим часом, після краху лібералів младочехам вдалось переконати чеських депутатів бути присутніми в рейхстазі і тим самим використовувати і можливості, котрі давала парламентська дискусія.

Згідно з парламентською демократичною традицією, що сформувалася в стінах імперської ради у віденському парламенті, чеські політики детально вивчили азбуку парламентської праці, яку могли перенести до Національних зборів у Празі. Тут оволоділи мистецтвом політичних переговорів і компромісу, тут звичайно, на жаль, влаштовували обструкції, які явно обмежували працездатність австрійського парламенту. Мас-медіа тієї епохи з задоволенням описували, як чеські депутати у своїх виступах не робили найменших обмежень: їх протестні виступи в австрійському парламенті були здебільшого знаменитими¹⁵.

Взірцем органічного поєднання боротьби за визнання чеського державного права й гарантії адміністративної єдності чеських земель був стиль парламентської роботи майбутнього першого президента Чехословаччини Т. Г. Масарика.

Депутатом імперського парламенту Т. Г. Масарик був протягом трьох мандатних періодів, в роках 1891–1893 рр. і в двох наступних один за одним періодах 1907–1911 рр. і 1911–1914 рр.¹⁶. Масарик протягом двох років першого парламентського мандату проголосив в стінах віденської палати депутатів раніше нечуваних²⁶ промов¹⁷, із 36 проголошених між травнем 1891 р. та червнем 1893 р.¹⁸.

Кожен виступ у імперській раді занотовували стенографісти. Парламентські виступи не підлягали цензурі¹⁹.

Т. Г. Масарик із задоволенням брав участь у спеціальних парламентських дебатах, які стосувалися конкретних проблем. Саме він торкнувся і одного з тогочасних табу – закордонної політики монархії. Питань зовнішньої політики, а також армії до цих пір у своїх виступах не торкався жоден депутат. Предметом критики стала ситуація в окупованій Боснії та Герцеговині.

Вишуканий спосіб ораторського мистецтва показав Масарик у віденському законодавчому засіданні в п'ятницю 18 листопада 1892 р. У чітко сформульованій вступній промові він логічно та ясно виклав суть австрійського і чеського питання. Говорив, що чеський народ не є малим, як про нього звикли думати в Австрії, а є народом європейським і світовим, який має свою власну культуру, велике минуле, право на самостійність²⁰.

«Народ, який є свідомим, – стверджував Т. Г. Масарик, – який має, як чехи, славу історію, який знає, що чесно працював для людства і що хоче для людства чесно працювати і надалі, такий народ не може бути пригнобленим»²¹.

Слід зауважити, що не тільки Масарик, який став першим президентом самостійної Чехословаччини, але й інші шістнадцять його колег з групи депутатів імперського парламенту, котрі у міжвоєнний період стали міністрами урядів Чехословацької республіки, отримали основу свого політичного досвіду у Відні²².

У становленні демократичних інститутів представницької демократії в Чеських землях важлива роль належала провінційному чеському сейму, еволюція якого мала глибокі історичні традиції.

Чеський провінційний сейм, представницький орган Чеського королівства, тогочасним правовим урегулюванням, своєю структурою, компетенцією і власною діяльністю в окремих часових моментах XIX ст. точно відбивав політичне значення чеського державного утворення тієї доби в рамках його входження до австрійської імперії²³.

Стіни чеського провінційного сейму в залежності від моменту політичної ситуації більше чи менше нагадували і звертали особливу увагу на традицію стародавньої самостійності чеської держави і чеського народу, причому чеські політики усвідомлювали сувору реальність неможливості здійснювати вплив на владний апарат австрійської імперії²⁴.

Важливим рубежем в діяльності чеського провінційного сейму стала лютнева (Шмерлінгова) конституція 1861 р. Її складовою був закон про представництво в імперії та земські устрої з положеннями про вибори до провінційних сеймів. У той же час головним предметом критики лютневої конституції все ж стали саме положення про вибори до провінційних сеймів, котрі яскраво виводили на перший план шляхту та підприємницькі кола, тобто в той час переважно німців.

Сейми були поділені на три курії – великих землевласників, курію міст та торговельних і підприємницьких палат, і, нарешті, курію сільських населених пунктів. Тим часом, як до поміщицьких курій вибирали власників великих маєтків, виборче право в останніх двох куріях отримали лише ті, котрі платили визначену мінімальну суму прямих податків (так званий виборчий ценз).

Чеський провінційний сейм за таким виборчим устроєм, який діяв з деякими змінами аж до 1918 р., мав мати у всіх трьох куріях 236 депутатів: у поміщицькій курії 70, в курії міст і торговельній палаті 87 і в сільській курії 79 депутатів. До всієї кількості 241 депутата потрібно ще додати т. зв. вірілістів, тобто не вибраних депутатів, які засідали в сеймі з огляду на свої функції – йшлося

про чотирьох високих церковних ієрархів і ректора Празького університету²⁵.

Чеський провінційний сейм, репрезентуючи зв'язок чеських політиків з представниками традиційної шляхти і громадянського суспільства у шістдесятих роках ХІХ ст., став трибуною чеської державотворчої політики. У свідомості та почуттях народу провінційний сейм аж до розпаду монархії залишався символом довготривалої чеської державності, хоча з формально-правової точки зору цієї функції він не мав. Провінційний сейм був найвизначнішою владою та інституційною базою чеського населення в Австрії тієї доби²⁶.

У процесі становлення та еволюції демократичних традицій чеського народу, важлива роль належала формуванню інституту політичних виборів як фактора, який виконував функцію легітимації політичних акторів, детермінував процеси політичного структурування чеського суспільства та сприяв розвитку політичної складової громадянського суспільства в Чеських землях – політичних партій.

Сучасна виборча культура в Чехії веде свою історію від 1848 р., коли маси виборців – чоловіків на основі майже загального і прямого виборчого права чи не щодня ставали перед виборчими комісіями, щоб підтримати своїх кандидатів на виборах до провінційного сейму, до імперського сейму у Відні, а вразі необхідності й до всенімецького парламенту у Франкфурті і врешті – решт до парламенту в Празі й до муніципального самоврядування²⁷.

Звичайно, порівняно з революційним 1848 роком виборчі умови після відновлення конституційного порядку в 1861 р. набагато змінилися. Колишньої, продиктованої революційними обставинами демократичності не було, виборче право ліберальним урядом Шмерлінга було визнано лише для найзаможніших, а ще для освічених верств, як компроміс, що мав спрощенням доступу до політичної влади поширити старі й нові еліти, тобто шляхту та колишнє міщанство. Політична система стала авторитарною конституційною монархією, де парламентам було відведено відносно малий простір і виконавча влада мала цілком переважати над законодавчою²⁸.

За грудневою конституцією 1867 р., яка підтвердила характер монархії як парламентської держави, право вибирати й бути вибраним залежало від обсягу майна, обсягу податків та соціального становища. Жінки не були допущені до участі у виборах. Вирішальні зміни наступили аж в 1897 р., коли виборче право стало загальним, і в 1907 р., коли було прийняте загальне і рівне виборче право²⁹.

Важливо не забувати того факту, що організація виборів в Чеських землях Габсбурзької монархії сприяла формуванню демократичної політичної культури громадян, супроводжувалась громадянськими чеснотами і сумлінням. Так, у своїх спогадах журналіст-младочех Й. Пеніжек зазначав: «Дні виборів були великим святом, при якому всі будинки були прикрашені прапорами в національних кольорах. Хто не брав участі у таких виборах у той час, той не мав уявлення про те, чим вони були, як вони концентрували і виснажували весь інтерес, як підносили ентузіазм і бойовий дух, а також наскільки повчальними вони були для широких верств населення»³⁰.

Незважаючи на складний розвиток земського парламентаризму з початку 60-х рр. XIX ст., слід підкреслити, що земельні сейми являють собою важливу ланку у процесі формування політичної культури в Чеських землях. Парламент новоствореної Чехословаччини міг зіпертися на персональну і частково процесуальну безперервність зі своїм попередником монархічного періоду. Парламент Цислейтанії і земельні сейми були, поруч з самоврядуванням, реальною школою для чеської політики, звідки вона могла черпати традиції парламентської демократії в майбутньому. Сейми постійно нагадували про чеську державність.

Базова структура законодавчого органу від 60-х рр. XIX ст. аж до розпаду монархії кардинально не змінилась. Однак змін зазнавала виборча система та обсяг виборчого права. Діяльність імперської ради була паралізована, якщо окремі земельні сейми не присилали своїх національних делегацій. Тому у 1873 р. були введені прямі вибори до палати депутатів і кількість депутатів зросла до 353. У прямих виборах депутатів обирали у чотирьох куріях – великих землеволодінь, підприємницьких і торгових палат, міст і сільських громад. Щоб отримати мандат у першій курії потрібно було у кілька разів менше голосів, ніж у сільській курії. Вибори проводилися за принципом більшості голосів. Виборчий регламент поступово демократизувався. У 1882 р. податковий ценз було знижено з десяти до п'яти золотих, а у 1896 р. було створено п'яту – загальну курію. Фактично було введено загальне виборче право, котре через збереження системи курій залишалось нерівним³¹.

Вирішальним поворотним моментом для розвитку виборчого права в Габсбурзькій монархії став 1907 р., коли було узаконено загальне рівне пряме таємне виборче право для чоловіків, старших 24 років. У зв'язку з цим збільшилась кількість депутатів до 516. Імператор вирішив зробити цей крок в надії, що «народний» парламент, обраний на демократичних засадах, подолає національні суперечності, які дедалі частіше супроводжували його діяльність. У пленарній залі, де засідали представники восьми національностей і декількох політичних партій, політичний консенсус знаходився важко. Демократизація виборчого законодавства, однак, не принесла бажаного ефекту, і в роки, що передували Першій світовій війні, парламент постійно паралізували обструкції.

Початок світової війни означав підпорядкування всіх компонентів держави військовим потребам. Будучи переконаний в тому, що парламент буде перешкоджати ефективному й оперативному управлінню державою під час війни, Франц Йосиф I розпустив імперську раду. Вона була відновлена імператором Карлом I. Його прагнення повернутися до парламентаризму і зусилля, спрямовані на перебудову імперії з урахуванням побажань окремих націй, вже не були успішними³².

Таким чином, парламентські способи боротьби в чеській політиці, участь в роботі Чеського провінційного сейму, формування інституту політичних виборів забезпечили міцне демократичне підґрунтя для формування традицій парламентаризму в Чеських землях.

Примітки:

- ¹ Russocki S. Protoparlamentarzym Czech do počatku XV Wieku. Warszawa, 1973. – S.11.
- ² Op. cit. – S.112.
- ³ Tomeš Josef a kolektiv. Tváře našich parlamentu 150 let parlamentarismu v českých zemích 1861 – Praha: Lidové noviny, 2012. – S. 11.
- ⁴ Op. cit. – S.11-12.
- ⁵ Idea československého statu. Red. Kapras J., Němec F., Soukup F. Svarek prvý. Praha, 1936. – S. 89; Vykonpil Libor. Slovník českých dějin. Brno, 2000. – S. 664-665.
- ⁶ Krejčí Oskar. Nová kniha o volbách. Praha, 2006. – S. 159.
- ⁷ Adamová Karolina. Občanská práva a svobody v rakouských ústavách XIX století // Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. Praha, 2006. – S. 420.
- ⁸ Vykonpil Libor. Slovník českých dějin. Brno, 2000. – S. 290.
- ⁹ Див.: Кромěřížскы sněm 1848–1849 a tradice parlamentarismu ve střední Evropě. Slovník příspěvků ze stejnojmenné mezinárodní konference komané v rámci oslav 150.výročí říšského sněmu v Kroměříži 14-16 zaří 1998 v Kroměříži. Kroměříž, 1998.
- ¹⁰ Tomeš Josef a kolektiv. Op. cit. – S. 4-5.
- ¹¹ Воцелка Карл. История Австрии. Культура, общество, политика. М., 2007. – С. 298-299.
- ¹² Там само. – С. 299.
- ¹³ Там само. – С. 300.
- ¹⁴ Parlament České Republiky. Poslanecká Sněmovna. Praha, 1996. – S. 27.
- ¹⁵ Pernes J. Op. cit.
- ¹⁶ Doubek V. Poznámky ke stylu parlamentní práce T. G. Masaryka // Masarykův sborník XIV 2006–2008. Praha, 2009. – S. 35.
- ¹⁷ Op. cit. – S. 43
- ¹⁸ Op. cit.
- ¹⁹ Bobikova L. Šouša J. Parlament kolbiště národů a narodnosti. Z zakouského parlamentu 1861–1914. Praha, 1992. – S. 18.
- ²⁰ Op. cit. – S. 34-35.
- ²¹ Masaryk T. G. Řeč o statním právu a česko-německé otazce (18.11.1892) // Masaryk T. G. Parlamentní projevy 1891–1893. Praha, 2001. – S. 260.
- ²² Pernes J. Op. cit.
- ²³ Soukup L. Zemský sněm český v 19 století // Vývoj české ústavnosti v letech 1618–1918. – S. 358
- ²⁴ Op. cit. – S. 390-391.
- ²⁵ Valenta A. Politické dějiny českých zema habsburské monarchie 1848–1914. Hradec Králové. Gandeamus. – S. 66-67.
- ²⁶ Soukup, L. Op. cit. – S. 392.
- ²⁷ Velek Luboš. Mandat za uzenku. Volební nátlak a podvody v české politické kultuře 19 století // Dějiny a současnost. Kulturně historická revue, 2006, ročník

XXVIII, №5. – S.33.

²⁸ Op. cit.

²⁹ Dohnalová M., Malina J., Müller K. *Občanská společnost: minulost-současnost-budoucnost*. Brno, 2003. – S. 91.

³⁰ Velek L. Op. cit. – S. 33.

³¹ Tomeš Josef a kolektiv. Op. cit. – S. 9.

³² Op. cit. – S. 9-10.

Ruslan Postolovsky. *The formation of parliamentary traditions in the Czech lands.* The article examines the factors that influenced the formation of the modern Czech parliamentary system. The Author on the basis of analysis of Czech political history of XII–XIX centuries concludes that the democratic basis for the formation of parliamentary traditions in the Czech lands became parliamentary methods of struggle in Czech politics, participating in the work of the Czech provincial Sejm and the formation of the institute of political elections.

Key words: parliamentary, Czech Republic, parliament, constitution, elections.

Отримано: 17.10.2015 р.

УДК 321:355.02(477)

Віталій Лозовий

ІСТОРИЧНА ПОЛІТИКА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: АКТУАЛЬНІ АНТИУКРАЇНСЬКІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Віталій Лозовий. *Історична політика Російської Федерації: актуальні антиукраїнські інтерпретації.* У статті проаналізована історична політика Російської Федерації (РФ) як складник гібридної війни проти України. З'ясовуються російські інтерпретації історії як засіб легітимації політики РФ щодо України та загрози цих інтерпретацій для її національної безпеки.

Історична пам'ять українського народу вже давно стала винятковим полем інформаційних війн з боку РФ. Сучасна криза виявила значні відмінності в оцінці української історичної спадщини, значну регіональну поляризацію суспільної свідомості і настроїв, а відтак, суперечки щодо вибору внутрішньої та зовнішньополітичних стратегій. Щоб загострити протиріччя всередині українського суспільства та вплинути на громадську думку західних країн, РФ розв'язала пропагандистську війну проти України, використовуючи інтерпретації історії для легітимації своєї політики. Все це спрямовано на реалізацію деструктивно-нігілістичного сценарію у сфері національної ідентичності, «десуверенізацію» політичної свідомості, розкол і знищення України як держави. Тому Україна має втілювати власну історичну політику – систему заходів держави щодо розвитку колективної пам'яті основаної на правді історії, стійкої до пропагандистсь-